

Forældregrupper i Familieplejeforeningerne i hovedstadsområdet

**Evalueringsrapport
Februar 2001**

Hanne Warming

Tak

til forældre og gruppeledere

Nogle ting står klarest frem, når man er meget tæt på – andre ser man bedst, når man træder et skridt tilbage. For at lave en god evaluering, må man gøre begge dele. Det har således været helt afgørende for arbejdet med denne rapport, at forældre og gruppeledere har ladet mig, en udefrakommende, komme tæt på. Derfor vil jeg gerne takke alle de forældre, der har ladet sig interviewe: Tak for den tid, I brugte, og ikke mindst tak for den tillid, I viste mig ved at dele jeres oplevelser, erfaringer og tanker med mig. Også gruppelederne vil jeg takke: Tak for jeres mod og vilje til at lade mig ”kigge jer over skulderen” og anlægge et distancerende blik på projektet. Hermed har I – både forældre og gruppeledere – gjort jeres til, at de erfaringer, I har gjort med samtalegruppen, kan blive til glæde for andre forældre til anbragte børn.

Indhold

Baggrund	s. 2
Metode	s. 3
Formål	s. 3
Forberedelse af interview	s. 3
Datamateriale	s. 3
Interviewmetode og analytisk perspektiv	s. 3
Analytisk fokus	s. 5
Analysemetode	s. 5
Fremstilling af analyseresultaterne: Anonymitet og dokumentation	s. 6
Analyse af deltagernes oplevelse og udbytte af at deltage i samtalegruppen	s. 7
Grubeledernes arbejdsmetode	s. 7
Udbytte af deltagelse i gruppen	s. 7
Forældrenes oplevelse af gruppelederne(s metode)	s. 8
Det sociale fællesskab, som lukker sig om sig selv	s. 9
Fortroligheden og intimiteten	s. 9
Kampen for normalitet	s. 10
Analyse af forældrenes forskellige tilknytning til gruppen	s. 12
Livssituation og selvnarrativisering i forhold hertil	s. 12
Identitet og selvforståelse	s. 12
Anbringelseshistorie	s. 14
Behovet for alternative tilbud	s. 16

Baggrund

I efteråret 1999 oprettede Familieplejeforeningerne i Hovedstadsområdet en Forældregruppe for forældre til børn anbragt i familiepleje.

At få anbragt sit barn i familiepleje eller på institution er ofte forbundet med følelser af sorg, smerte, afmagt og frustration. Dertil kommer tabuisering, frygten for, og oplevelsen af omverdenens fordømmelse samt deraf følgende ensomhed og mindreværdsfølelse. Endvidere usikkerhed i forhold til, hvordan man i den nye situation kan indfri sin forælderrolle.

Forældregruppen var et tilbud om, gennem deltagelse i samtalegruppe, at arbejde med disse følelser samt om støtte til at finde sin nye forælderrolle og være en "god nok" forælder under barnets ophold i plejefamilien. Herigennem forventedes det at skabe bedre mulighed både for kvaliteten i relationen mellem barn og forældre, og for ro og tryk i barnets hverdag i plejefamilien.

Forældregruppen skulle fungere som en slags åben rådgivning, hvor forældrene kunne møde andre forældre i samme situation, herunder danne ramme for at få talt om problemer, oplevelser og følelser samt udveksling af erfaringer. Gruppen startede op i november 1999, og blev lukket ned med udgangen af år 2000.

Som ledere af gruppen blev der tilknyttet to konsulenter: Ingrid Strøm og Hanne Åkjær, begge med stor erfaring indenfor området og begge neutrale i den forstand, at ingen af dem – udover arbejdet med samtalegruppen – var arbejdsmæssigt tilknyttet de involverede familieplejeforeninger.

I alt 13 forældre, heraf 9 mødre og 4 fædre tog imod tilbuddet om deltagelse i samtalegruppen, men 2 mødte aldrig op. Der blev afholdt gruppemøder af tre timers varighed hver anden uge. Fremmødet var meget vekslende. Dog mødte tre forældre meget stabilt op, og kom derved sammen med gruppelederne til at udgøre kontinuiteten i gruppen.

Undervejs i forløbet har gruppelederen udarbejdet en statusrapport, og ved gruppens ophør foretog gruppelederne og de tre faste deltagere i gruppen en evaluering af forløbet. Denne evaluering er meget positiv med hensyn til forældrenes udbytte af deltagelse i samtalegruppen, men kritisk overfor beslutningen om at lukke den ned efter kun godt et år. Der peges i den forbindelse på, at lukning af gruppen efter så relativt kort tid, efterlader gruppedeltagerne med en oplevelse af endnu en gang at være blevet svigtet af "systemet". Endvidere peges der i denne evaluering på behovet for støtte til nogle forældre med henblik på at komme stabilt i gruppen. Udover evalueringen har gruppelederne og de tre faste deltagere i fællesskab skrevet artiklen "Hvad har forældre brug for? – ti vigtige bud", publiceret i tidsskriftet VERA.

Sommeren 2000 blev der tilknyttet ekstern evaluering til projektet ved sociolog Hanne Warming. Det er den eksterne evaluering, der ligger til grund for nærværende rapport.

Metode

Formål

Formålet med den eksterne evaluering er først og fremmest *læring* med henblik på fremtidige tilbud til forældre til anbragte børn: Hvad kan forskellige forældre få ud af at deltage i en sådan gruppe, hvad var rigtig godt, og hvad kan gøres anderledes og bedre. Evalueringen skal dermed ikke kun belyse gruppeprocesserne og forældrenes udbytte af deltagelse i samtalegruppen, men også hvorvidt der eventuelt er behov for helt andre tilbud.

Med henblik på at indfri ovennævnte formål, er alle de forældre, der tog imod tilbuddet om forældregruppe, blevet opfordret til at lade sig interviewe. Det gælder også dem, som aldrig mødte op i forældregruppen. Sidstnævnte er vigtigt med henblik på at belyse et eventuelt behov for alternative tilbud.

I det følgende skal der kort redegøres for interviewmetode, datamateriale samt analytisk tilgang.

Forberedelse af interview

Forud for interviewene deltog evaluator i et af forældregruppens møder. Hensigten var at få indblik i, hvordan møderne fungerede i praksis. Et sådan indblik i praksis er en vigtig forudsætning for et godt interview såvel som for analysen af gruppeprocesserne. Ved dette møde blev de tre faste gruppedeltagere informeret om¹ og opfordret til at deltage i evalueringen. De øvrige forældre blev informeret via brev og herefter telefoniske kontaktet med henblik på afklaring af, hvorvidt de ønskede at deltage, og i bekræftende fald konkret aftale om tid og sted for interviewet.

Datamateriale

To forældre ønskede ikke at deltage. Den ene med den med den begrundelse, at vedkommende aldrig havde deltaget i forældregruppen. Denne forælder havde dog ikke noget imod et kortere telefonisk interview. Yderligere to forældre blev ikke interviewet. Disse tilkendegav positivt, at de gerne ville interviewes, og der blev aftalt tid og sted for interviewet – men aftalen blev svigtet. Herefter blev der lavet en ny aftale, men også denne blev svigtet. Tre gange blev der lavet aftale med disse forældre, og alle tre gange blev aftalerne svigtet.

I alt blev der gennemført ansigt til ansigt interview med 9 forældre, heraf 6 mødre og 3 fædre, samt et kortere telefoninterview med én forælder.

Interviewmetode og analytisk perspektiv

Interviewene tog udgangspunkt i en semi-struktureret interviewguide, det vil sige en teoretisk begrundet tematisering af, hvad samtalen skulle belyse – men men åbenhed overfor at inddrage andre temaer samt for, at den pågældende forælder kunne tale om disse temaer på sin egen måde. Formålet var at få så godt et indblik i sammenhængen mellem på den ene side forælders udbytte af samtalegruppen og/eller behov for et andet tilbud, på den anden side forælders øvrige livsverden.

¹ Forældrene var allerede blevet orienteret om evalueringen af gruppeledere. Det var derfor ikke en sådan overordnet orientering, men mere lidt om, hvordan det konkret ville foregå og en mulighed for at få besvaret eventuelle spørgsmål i den anledning.

Det har i den forbindelse været helt grundlæggende i evalueringsmetoden at anskue forælderen som havende det bedste kendskab til egen livsverden, og dermed forældrene som evalueringens primære informanter.

I analysen er der som konsekvens heraf ikke blevet stillet spørgsmålstegn ved forældrenes fremstilling, men disse forstås på den anden side heller ikke som hele sandheden i forstanden den eneste gyldige fortolkning. Tværimod forstås de som "points of view" i Bourdieusk forstand². Det vil sige som fortællinger om, hvordan verden ser ud, eller et hændelsesforløb opleves, fra en bestemt position i det sociale rum. Sagt med andre ord forstås fortællingen som et ikke tilfældigt anlagt perspektiv, hvor der med "ikke tilfældig" refereres til, at den måde, man fortæller om noget på, er relateret til det billede man gerne vil give (sig selv og) den anden. Endvidere refereres der med "ikke tilfældig" til, at måden, man fortæller på, er relateret til den måde, man oplever på, som igen er relateret til livshistore såvel som handle- og livsmuligheder (både aktuelt og i den situation, man fortæller om).

Med afsæt i denne forståelse retter analysen sig for det første mod at indfange de forskellige "points of view" på deres egne præmisser. For det andet mod relationen mellem disse forskellige "points of view" og processerne i de sociale rum. Det vil sige samfundsmæssigt og i de konkrete sociale interaktioner, i dette tilfælde gruppeprocesserne i samtalegruppen.

For at belyse dette, var interviewguiden bygget op omkring følgende temaer:

- 1) Forælderen aktuelle livssituation
- 2) Identitet (herunder selvforståelse og livshistorie)
- 3) Anbringelseshistorie
- 4) Erfaringer med samtalegruppen
- 5) Ros, kritik og ændringsforslag

Ved interviewets start blev det kort fortalt, hvad interviewet skulle bruges til, og hvordan interviewguiden var bygget op, men med pointering af, at denne ikke skulle følges slavisk, og at det vigtigste var at få den enkeltes historie i sin helhed. Evaluator opfordrede således forældrene til at fortælle det, som de personligt måtte finde relevant i sammenhængen. Det blev endvidere pointeret, at det var fuldt legalt at sige fra overfor evaluators spørgsmål, hvis der eksempelvis var noget, man ikke havde lyst til at tale om, eller noget, man ikke syntes, kom sagen og/eller evaluator ved.

Dernæst blev forælderen spurgt om tilladelse til, at interviewet blev optaget på bånd. Det blev i den forbindelse klargjort, at båndelse af interviewet ville gøre det lettere for evaluator, men at det også ville være helt i orden, hvis forælderen ikke ønskede båndoptageren tændt. Endvidere blev det understreget, at alle oplysninger ville blive behandlet fortroligt, og at det, uanset om interviewet blev optaget på bånd eller ej, ville være muligt at fortryde og få slettet noget, man havde sagt, både i løbet af interviewet, og efterfølgende ved at ringe til evaluator. Seks forældre gav deres tilladelse til, at interviewet blev båndet. Tre forældre tilkendegav, at de helst ville

² Jvf. Pierre Bourdieu & Alain Accado (et.al.): "The Weight of the World: Social suffering and empowerment", Oxford: Polity Press 1999.

være fri for båndoptageren. I disse tilfælde tog evaluatoren så blot noter under interviewet.

Analytisk fokus

Analysen af interviewene koncentrerer sig med udgangspunkt i formålet med evalueringen om to fokuspunkter. Det ene af disse sigter snævert til læring med henblik på arbejdet med samtalegrupper, mens det andet sigter mere bredt til læring omkring støtte til forældre med anbragte børn. De to fokuspunkter er:

- 1) Deltagerens oplevelse og udbytte af at deltage i samtalegruppen relateret til gruppens sammensætning og gruppeledernes måde at forvalte deres rolle i gruppen
- 2) Forståelse af, hvorfor nogle forældre fik en fast tilknytning til gruppen, andre en mere løs og andre igen slet ikke mødte op, herunder afsøgning af et eventuelt behov for alternative tilbud.

Analysemetode

Analysen af deltagernes oplevelse og udbytte af at deltage i samtalegruppen tager udgangspunkt i forældrenes egne fortællinger om dette. Også analysen af *relationen* mellem på den ene side deltagernes oplevelse og udbytte af samtalegruppen, på den anden side gruppens sammensætning og gruppelederens måde at arbejde med gruppen på tager primært udgangspunkt i forældrenes fortællinger. Disse bliver dog suppleret og udbygget med udgangspunkt i gruppeledernes egne beskrivelser af deres metode og i begrænset omfang af evaluators observationer. Når sidstnævnte kun inddrages i begrænset omfang, er det begrundet i, at evaluatoren kun var til stede ved et enkelt møde. Observationerne kan og skal derfor ikke anvendes til at stille spørgsmålstegn ved hverken forældrenes eller gruppelederens fortællinger, men kun til at fremme evaluators forståelse af disse.

Analysen af, hvorfor nogle forældre fik en fast tilknytning til gruppen, andre en mere løs og andre igen slet ikke mødte op, tager afsæt i en relationel forståelse af individet. I den relationelle forståelse anskues individet som aktivt handlende og fortolkende, men hvor dets måder at handle, opleve og foretage valg på både her og nu såvel som i et livsperspektiv bliver til gennem interaktion med andre i et magt- og værdimæssigt struktureret socialt rum. Sagt med andre ord forstås deres måder at handle, opleve og foretage valg på som konstitueret gennem et samspil mellem deres livshistorie, deres aktuelle livssituation samt deres oplevelse og forståelse af den konkrete situation. Analysen sigter derfor på forskelle og ligheder mellem forældrene med hensyn til:

- a) Livshistorie og dennes omformning til selvforståelse
- b) Aktuelle livssituation
- c) Narrativisering af anbringelsesforløbet

Disse forskelle og ligheder relateres så til forældrenes tilknytning til og udbytte af samtalegruppen med henblik på at belyse, hvem der kan have glæde af et tilbud om samtalegruppe og ikke mindst afsøgning af eventuelle behov for alternative tilbud.

Fremstilling af analyseresultaterne: Anonymitet og dokumentation

I en evaluering, hvor målet er læring, er det de generelle dynamikker, der er af interesse. Men for at nå frem til en valid forståelse af disse, er det nødvendigt at trænge ind i hver enkel persons helt specifikke historie, han/hendes livsbetingelser samt måder at tænke, handle og opleve på. I forlængelse heraf kan det af hensyn til dokumentation af analysens validitet såvel som med henblik på levendegørelse af analysen være hensigtsmæssigt også at gå helt tæt på i formidlingen af resultaterne. Imidlertid risikerer man herved at komme i konflikt med hensynet til forældrenes anonymitet.

I denne rapport har anonymitetshensynet vejet tungere end dokumentationshensynet. I selve analysen er der gået tæt på hver enkel, men i fremstillingen bliver de individuelle historier kun bragt i uddrag (og med sløring af identificerende detaljer) med henblik på illustration og levendegørelse af generelle dynamikker.

I det følgende analyseres først deltagerenes oplevelse og udbytte af at deltage i samtalegruppen relateret til gruppeledernes måde at forvalte deres rolle i gruppen. Dernæst analyseres forskellene mellem på den ene side de forældre, der fik en fast tilknytning til gruppen og på den anden side de forældre, som droppede gruppen, fik en mere løs tilknytning til den eller slet ikke mødte op. Og endelig til sidst samles der op på den samlede analyse med henblik på at belyse et eventuelt behov for alternative tilbud.

Analyse af deltagerenes oplevelse og udbytte af at deltage i samtalegruppen

Gruppelederens arbejdsmetode

Gruppemøderne starter op med en uformel snak over en kop kaffe og et stykke brød. Stemningen er varm og afslappet. Herefter sætter deltagerne sig i en rundkreds, så alle kan se alle – og det egentlige møde starter op. Er der nye deltagere præsenterer alle deltagerne sig på skift. Ellers snakker man – også på skift - om, hvad der er sket siden sidst. Denne procedure skal sikre, at alle får sagt noget, bliver hørt og får respons, og den betyder, at der forholdsvis længe af gangen er fokus på den enkelte(s) fortælling.

Gruppeledernes attitude er ved mødet aktivt lyttende både i den forstand, at de med kropssprog, ansigtsudtryk og opmuntrende lyde signalerer interesse og medleven, og i den forstand at de spørger uddybende og relaterer fortællingen til nogle af de andre gruppemedlemmers erfaringer. Når der spørges uddybende er det på en opbyggende måde, hvor det klart fremgår, at det enten er med henblik på en dybere forståelse eller som en opmundring til forældrene om selv at drage en (fremadrettet) konklusion på deres fortælling.

For det andet og i forlængelse heraf kan gruppeledernes attitude karakteriseres som vidende, uden at være bedrevidende. Forældrenes følelser, erfaringer og problemer tages alvorligt i deres særegenhed, og perspektiveres ind i mellem via almengørelse. Der formidles endvidere viden om børns udvikling såvel som om forvaltningsmæssige praksisser, lovgivning samt om eksempelvis forældrelandsforeningen. Perspektivering og vidensformidlingen tager afsæt i såvel gruppeledernes omfattende erfaring, som de erfaringer, der er blandt forældrene. Således opmuntrer gruppelederne forældrene til at give deres erfaringer og viden videre til hinanden.

Sammenfattende kan man karakterisere gruppeledernes metode i arbejdet med samtalegruppen som empowerment-rettet, idet der er stor opmærksomhed på (udvikling af) forældrenes ressourcer og handlemuligheder såvel som på solidaritet internt i gruppen. Sådan oplever deltagerne det også. En af dem fortæller:

”De er gode til at køre os op igen, hvis vi er nede over et eller andet: At sige nu er det her sket, så kører vi videre. Så ruller du bare videre derudaf, så skal det nok gå. De giver os hele tiden den der opbakning og støtte, som vi virkelig har brug for.

”Er den anderledes end den, I kan give hinanden?”

”Ja, fordi de har også nogle erfaringer fra deres professionelle liv. De har set mange ting, og det er da klart, at hvis de har set noget, der ligner noget i vores situation, så kan de fortælle, hvad gjorde den klient ved det – og så er det jo op til os selv, om vi vil bruge det eller ej. De ved også, at det er hårdt (at være i vores situation) og kan leve sig ind i det – men alligevel slet ikke i den grad, som vi selv kan – fordi det vil aldrig være det samme.”

Udbytte af deltagelse i gruppen

De tre, som har holdt fast i gruppen, fortæller om gruppen som et af deres faste ankerpunkter i forhold til fastholdelse og viderudvikling af den positive udvikling, de oplever at være i. De ser ikke gruppen som årsagen til den positive udvikling, men mere som en medspiller i denne. En fortæller om, at hun simpelthen er blevet gladere

ved at gå i gruppen, en anden at hun er blevet bedre til at vise følelser, og en tredje at hun er blevet bedre til at se tingene fra børnenes side. Alle fortæller de om, hvordan det har hjulpet dem til at forson sig med det vilkår, at deres børn er anbragte. Alene det at erfare "at jeg ikke er den eneste i verden", oplever de som et skridt i den retning.

De fortæller endvidere, at de oplever gruppen som en støtte i forhold til håndtering af forælderrollen. Det, der i den sammenhæng er vigtig, er udgangspunktet i det konkrete: Eksempelvis noget, man har oplevet, eller et problem, man er stødt ind i, siden sidst, hvor såvel de de andres (såvel forældres som gruppelederes) gode råd som solidariske og engagerede respons på fortællingerne fremhæves som en vigtig hjælp og støtte.

Sammenfattende om de tre faste i gruppen kan man sige, at de oplever gruppen som havende et fremadrettet myndiggørende og livskvalitetsberigende perspektiv, og de understreger gang på gang, hvor nødig de vil undvære gruppen.

Heroverfor oplever nogle af dem, som ikke fik den faste tilknytning til gruppen, at det er et sted, hvor "man bare sidder og græder snot", og de begrundes deres udtræden af gruppen med, at det ikke var lige det, de har brug for, at de heller ville "skue fremad". Disse forældres oplevelse af gruppen var dog ikke altid entydig, idet en af de deltagere, som netop oplevede gruppen på ovenstående måde, samtidig også kunne fortælle, at det også kunne give kampmod:

" at høre, hvordan de andre havde det, hvad de kæmpede imod, som de ikke kunne klare. Så tænkte jeg: Det skal de sat' me ikke gøre overfor mig"

Forældrenes oplevelse af gruppelederne(s metode)

Fælles for alle, der på et eller andet tidspunkt har deltaget i samtalegruppen er, at de kun har positivt at sige om idéen, og om gruppelederens måde at køre gruppen på. En af forældrene fortæller om det på denne måde:

"Det bedste af det hele er de her to behandlere. Altså de andre behandlere jeg har haft, man kender dem ikke. Man ved ikke, hvad det er for nogle personer. Man ved ikke, hvad det er for en baggrund, de har. Men altså Hanne og Ingrid: Vi ved, at de har været gift og skilt. Vi ved, hvor mange børn og børnebørn, de har, og hvornår deres børn bliver studenter – alle de der ting."

"De er der som mennesker?"

"Ja altså, de er der ikke bare som behandlere, der sidder og giver professionelle råd. De deler også nogle ting med os. Det er en af de bedste ting ved at gå der – også. Jeg ved, hvad det er for nogle mennesker, jeg har med at gøre. Jeg ved, hvem jeg snakker med. Jeg mødte Hanne ude i Ikea en dag sammen med hendes datter og børnebørn – og jeg fik kram og .., Jamen så kan man jo også se, at det ikke bare er behandlere. Det er nogle, der er ligesom os. Vi kan til hver en tid ringe hjem til dem, hvis der er et eller andet, der går galt. Det ved vi. Vi ved, hvad vi har at trække på. Og det er klart, det gør også, at vi meget, meget gerne vil beholde den her gruppe."

De sociale interaktionsprocesser i gruppen er ikke alene karakteriseret ved aktiv lytning, professionel vejledning og opbakning, men også ved menneskelig indlevelse, personligt engagement og solidaritet, samt en vis gensidig fortrolighed. Det er blevet

mere end blot et professionelt forhold, og det gør det til noget helt særligt og værdifuldt for deltagerne. I den forbindelse fremhæves det, at forældrene kan ringe hjem til gruppelederne privat, hvis de har brug for det, som noget særdeles værdifuldt – og ikke mindst anderledes i forhold deres erfaringer med andre ”behandlere”.

Det sociale fællesskab, som lukker sig om sig selv

De tre faste i gruppen fremhæver endvidere, hvor vigtigt det er, at have nogle ligestillede at dele følelser, oplevelser og frustrationer med, samt hvor vigtigt det sociale fællesskab mellem de tre er blevet for dem :

”Det bedste ved gruppen er at snakke med nogle, der også har de problemer – at man bare kan snakke åbent”.

Det, der gør, at man kan snakke åbent, er, at de andre har ligende problemer og derfor ikke reagerer fordømmende, sådan som forældrene i andre sammenhænge ofte har oplevet det. Men fortrolighedens rum handler også om tid og sympati, det vil sige, det udvides i takt med, at deltagerne lærer hinanden at kende og kommer til at holde af hinanden.

Fortrolighedens rum og de sociale relationer er gennem gruppens liv blevet styrket så meget, at deltagerne også holder kontakt med hinanden og udveksler fortroligheder udenfor gruppemøderne. Isoleret set er dette positivt, idet det kan betragtes som både livskvalitetsberigende og empowermentbefordrende samt eventuelt med potentiale for fastholdelse af disse gevinster udover samtalegruppens levetid. Men i forhold til at beholde gruppen som en åben gruppe kan det også have en negativ side: Dels kan det være svært at komme ind i denne fortrolighed for en nytilkommen eller en mindre stabil deltager. Dels kan den ustabile deltagelse også opleves forstyrrende og irriterende for de faste deltagere. Det kommer til at udgøre en trussel mod intimiteten og fortrolighedens rum. En af de faste deltagere fortæller således om det meget svingende fremmøde:

”Vi startede jo fire, og så gik der en ud, og så kom der en mand ind, og han var der så et par gange. Det kunne man se, det gik ikke rigtig, og så var vi kun os tre tilbage, og så kom der langsomt nogle nye ind. To af dem, de kommer så med jævne mellemrum. Jeg tror, en gang om måneden så viser de sig, og det er irriterende for os, fordi vi allerede har skabt det her forhold til hinanden. Der synes jeg, så må de måske begynde at tænke på at opstarte en ny gruppe i stedet for. Nu er vi nået så langt i et forløb, at det vil være synd at ødelægge det nu. Vi kan godt få nogle nye ind, men det vil spolere en hel del, kunne jeg forestille mig – men nu har der jo heller ikke været nogen længe. Vi er bare os tre.”

Fortroligheden og intimiteten

Åbenheden i gruppen og opfordringen til denne: Det vil sige, det at skulle åbne sig – samt det at høre om de andres problemer, kan på den ene side opfattes som en af gruppens virkelige styrkeside. På den anden side har det samtidig også været gruppens akilleshæl. Således fortæller stort set alle om, at de synes, det er svært at lukke op. Og mange fortæller endvidere om, hvordan de heller ikke har kunnet holde ud at høre om andres problemer og sorg. For en del har det med at skulle fortælle om sig selv samt at høre andres fortælling været motivationen for at holde op (eller holde meget lange pauser). En fortæller:

”Jeg var der kun en gang eller to. Jeg syntes, det var meget tæt at skulle sidde i en lille gruppe og fortælle og høre om andre folks problemer. Det var for hårdt og for uvant. Det var mest det med at fortælle om sig selv. Jeg tror, det ville gå bedre på tomandshånd. Jeg tror slet ikke, det var mig. Det kan godt være, hvis man gav det en chance. Jeg havde det ikke så godt på det tidspunkt. Hvis jeg havde haft det bedre, havde jeg måske bedre kunne lide det.”

Og en anden fortæller:

”Første gang var det lidt pinligt, at man sådan skulle krænge livet ud. Det var ligesom en terapigruppe. Jeg blev lidt dårlig af det – især af det med at skulle huske fortiden. Ja, jeg måtte blive hjemme og tage nervepiller”.

Vedkommende vendte ikke tilbage til gruppen, men tilkendegav at være interesseret i at starte igen, for :

”man får det godt bagefter, når man får snakket om det”.

Går man længere ind i, hvorfor det med at fortælle om sig selv og høre om de andre er så hårdt, tyder interviewene på, at det – udover genoplevelsens, selvgenkendelsens og medlidenhedens smerte - i høj grad også handler om truslen af, hvad man kunne kalde, en skrøbelig normalitet.

Kampen for normalitet

Netop normalitet og ikke mindst afstanden til det unormale spiller gennem interviewene en stor rolle. Således er det få, der ikke italesætter dem selv som mere normale henholdsvis mere velfungerende end de fleste andre gruppedeltagere, og begrunder deres fastholdelse eller omvendt deres ikke-tilpassethed eller manglende behov for gruppen netop med udgangspunkt heri.

Også i forhold til deltagerenes udbytte af gruppen kan man pege på ”kampen for normalitet” som en væsentlig faktor. Således kan den positive erfaring af ”at jeg ikke er den eneste i verden, hvis barn er anbragt” både henføres til det befriende ved at have lidelsesfæller, men også til erfaringen af, at andre med anbragte børn ikke nødvendigvis er ekstremt afvigende (sådan som umiddelbare fordomme måske ellers ville tilskrive). Det er, som flere af de interviewede giver udtryk for, befriende at opleve, at også nogle af de andre med anbragte børn er ganske almindelige (normale) mennesker. Det vil sige, at det godt kan lade sig gøre både at være normal og have sit barn anbragt.

Men for at have en forestilling om det normale (og sig selv som normal) må man også have en forestilling om det afvigende og unormale. Det er netop gennem distinktionen til det unormale, at man befæster sin identitet som normal. Og selvom distinktionen ikke udtrykkes verbalt, vil den ofte være mærkbar, og så at sige – selv om det ikke er bevidste strategier - føre til normalitetskampe med vindere og tabere. En sådan kamp er i nedenstående ordveksling mellem evaluator og en af de forældre, der trådte ud af gruppen, det, der anføres som begrundelse for ulysten til gruppen:

”Hvorfor holdt du egentlig op med at komme i gruppen?”

”Jeg gad sku’ ikke. Også fordi, det er svært, når man ikke rigtig kan se det fra deres side”

”Oplevede du, at du var meget anderledes end de andre?”

”Ja”

”Hvordan?”

Altså så ser de måske med fordømmelse på det – og så ser jeg måske med fordømmelse på dem, hvis de sidder med et børnepillerproblem. Det kan jeg slet ikke sætte mig ind i. Altså jeg synes, de er nogle idioter, og de synes, jeg er en idiot.”

Analyse af forældrenes forskellige tilknytning til gruppen

Selvom alle forældrene naturligvis er forskellige fra hinanden, så er der en vis lighed blandt dem, der holdt fast i samtalegruppen, som adskiller dem fra dem, der havde en mere løs tilknytning. Det er disse karakteristika, der danner omdrejningspunktet for den følgende analyse.

Livssituation og selvnarrativisering i forhold hertil

Dem, der har holdt fast i samtalegruppen, er karakteriseret ved at have arbejde eller være under uddannelse samt ved at have en eller anden form for sociale netværk. Endvidere er deres livssituation karakteriseret ved en oplevelse af fremgang. I deres fortællinger optræder de selv som aktører. De oplever at have handlemuligheder, og at det nytter noget, det de gør.

Heroverfor befinder de, som har forladt gruppen eller som haft en mindre stabil tilknytning til den, sig typisk i en livssituation karakteriseret ved social isolation og/eller de står udenfor arbejdsmarkedet, ofte kombineret med sygdom og/eller misbrug. En af disse forældre beskriver sit dagligliv på følgende måde:

”Tiden går med mest med at lægge kabale, se TV, høre musik og gøre rent. I starten gik jeg meget på værtshus, men nu hvor jeg ikke gør det, kender jeg ikke så mange mere. Jeg har én bekendt, som kommer og besøger mig en sjælden gang. Ellers kommer her ikke rigtig nogen. Familien - det er kun en gang imellen, de gider komme”.

I disse forældres fortællinger – som ofte fortælles i en stemning af håbløshed – optræder de selv i overvejende grad som ofre for en kaotisk livshistorie. Det er kun undtagelsesvis, at de fortæller om sig selv som aktive i forhold til egen livshistorie og livssituation, og gør de det, er det gerne som kæmpende en håbløs kamp, hvor de, uanset hvad de gør, støder panden mod en mur.

Identitet og selvforståelse

Alle fortæller om problemer og traumer i forbindelse med egen barndom, men forskellen på dem, der har holdt fast, og dem, som ikke har holdt fast, er, hvorvidt de kan se en vej ud. Førstnævnte narrativiserer således sig selv som ”fightere” eller ”mælkebøttebørn”, der har klaret sig på trods og/eller har mødt en udstrakt hånd eller genvundet fodfæste gennem terapi. De, som har forladt gruppen, eller som haft en mindre stabil tilknytning, fortæller i modsætning hertil om ensomhed og håbløshed.

De, som har holdt fast i gruppen fortæller, at det er vigtigt for dem at give deres børn en anden barndom end den, de selv har haft, og/eller end den, de i starten af deres forældreskab har kunnet give deres børn. Heroverfor er det sjældent, at disse forhold italesættes af dem, som ikke har holdt fast i gruppen, og det fremgår implicit, at de ikke mener at have problemer med hensyn til forældreevne. Det er udefrakommende problemer, og de ser ikke problemerne som noget, de kan handle i forhold til.

Med afsæt i disse forskelle mellem de forældre, der har holdt fast i gruppen, og de som har forladt gruppen eller haft en mindre stabil tilknytning til den, bliver det interessante spørgsmål, hvad der er årsag og hvad der er virkning. Er det disse forskelle, der er har været afgørende i forhold til, hvorvidt forældrene har kunnet og/eller har

ønsket at bibeholde en tilknytning til gruppen? Eller er det omvendt udbyttet af deltagelse i gruppen, der har medført disse forskelle?

Denne evaluering antyder kun et svar³. Og dette svar er: både og. På den ene side synes en fast tilknytning til samtalegruppen at have været medvirkende til at fastholde og videreudvikle en allerede igangværende positiv udvikling. Dette er allerede fremgået af det forgående. Men på den anden side synes netop en allerede igangværende/spirende positiv udvikling, og en ikke alt for håbløs og socialt isoleret livssituation samtidig at være forudsætningen for at kunne få glæde af og fastholde en stabil tilknytning til samtalegruppen. Dette skal uddybes i det følgende.

Netop, den positive udvikling henholdsvis en håbløs og socialt isoleret livssituation synes at have stor betydning for, om det at fortælle sin historie (og i visse tilfælde også at høre de andres) i overvejende grad bliver en god eller en belastende oplevelse. En af de forældre, som forlod gruppen fortæller:

”De er for svage. Gruppen er for svag i forhold til, hvad jeg gerne vil kæmpe for. Altså når de nu har baglandet i orden, som de alle sammen har – og som jeg ikke har. Jeg har ikke nogen forældre, jeg har ingen opbakning. Jeg står helt alene – og så sidde og høre på en, at hun har det svært, hendes mor svigter hende. Jamen så gør dog noget selv, tænker jeg – men jeg siger det ikke”

”Blev du lidt småsur og irriteret på dem?”

”Nej, jeg havde sku’ ondt af dem”

”Men hvad så, fortalte du så også din historie?”

”Ja, jeg fortalte også min historie. Jeg har det svært med at fortælle noget, som andre skal have ondt af”

”Gjorde du det alligevel?”

”Ja, jeg var jo nødt til at fortælle hvem jeg var, og hvem mine børn var og ...”(historien udeladt for ikke at gøre den for genkendelig).

Og det var så den historie, du fortalte?

”Ja, der var jo nok noget mere”

”Hvordan synes du så, det var at fortælle den historie?”

”Det er hårdt sådan hele tiden at gå tilbage i tiden”

”Men hvad så bagefter, var det rart bagefter, eller var det bare belastende?”

”Jeg tror, det var mest belastende. Det får en til at tænke på det allermest dårlige, i stedet for at tænke: Nu skal vi bare finde vejen frem”

”Var det medvirkende til at du holdt op?”

”Ja, det var det. Jeg skal ikke side og tænke på alt det dårlige. Jeg skal frem. Jeg skal kæmpe, man kan ikke blive ved med at sidde og tænke: Det kan jeg ikke, og det kan jeg ikke. Nej, det kan jeg ikke bruge til noget”

³ Et mere kvalificeret svar ville man have kunnet opnå ved at sammenligne forældrenes livssituation, selvforståelse samt oplevelse af anbringelsesforløbet ved indtræden i gruppen og efter et længere forløb. En sådan analyse ligger imidlertid uden for denne evalueringens rammer.

Også en anden af de forældre, som holdt op i gruppen, fortæller om at opleve det som hårdt at skulle fortælle sin livshistorie, hvis det hele synes håbløst:

"Det var lidt svært. Jeg græd også, da jeg skulle fortælle.... Jeg har meget svært ved at snakke med psykologer og snakke om, da jeg var barn og sådan"

"Skulle I fortælle om jeres barndom?"

"Nej, nej, men bare at jeg skulle fortælle om, og at jeg ikke ser hende og det . Og bare jeg skulle fortælle om det, så begyndte jeg jo at græde. Men jeg har ikke så mange problemer mere."(underforstået: Derfor kan jeg bedre snakke om det nu)

"Det, der gjorde det så svært at snakke om, var det, at det var så håbløst?"

"Ja, men nu sker der noget".

"Var det så det, der gjorde, at du ikke havde lyst til at komme igen – eller var det noget helt andet?"

"Ja, jeg tror, det måske var det. Jeg ved ikke, hvad det var. Jeg havde bare ikke lyst til det."

"Var det kun hårdt, eller var det også en lettelse?"

"Mest hårdt, men måske også lidt en lettelse."

For næsten alle forældre er det en "både og –oplevelse" at fortælle til de andre om sig selv. Det kan være rart at få lov at dele sin smerte, vrede og frustration med andre, især hvis disse er villige til at dele, det vil sige udviser en medlevende og solidarisk attitude, sådan som der med gruppelederne som forbillede var skabt præcedens for i samtalegruppen. På den anden side genoplever man gennem fortællingen også sin smerte, vrede og frustration, hvilket – ikke mindst i en gruppesammenhæng – af nogle af forældrene opleves som meget ubehageligt, og i visse tilfælde som truende for den selvforståelse og det livsmod, de kæmper for at opbygge.

Mens den positive side ved det at fortælle til andre om sig selv er det helt dominerende hos de tre faste i gruppen, er det den negative, der dominerer hos dem, som forlod gruppen eller som kun havde en ustabil tilknytning til den. Dette er tydeligvis relateret til disse forældres oplevelse af at stå i en håbløs livssituation, ikke at have nogle handlemuligheder og af hele tiden at støde panden mod en mur.

Anbringelseshistorie

De forskellige forældres fortællinger om anbringelsen af deres børn er indholdsmæssigt meget forskellige, men igen er der en vis lighed blandt dem, der fik en fast tilknytning til gruppen, som adskiller dem fra dem, der enten forlod gruppen eller havde en mere ustabil tilknytning til den. Således har historieforløbet i højere grad en positiv retning for dem, som har holdt fast i gruppen, end for de andre. Forskellen er ikke, hvor positivt/negativt, anbringelsen og forholdet til barnet samt plejeforældrene opleves. Og forskellen er heller ikke, hvorvidt de selv oplever at have en "skyld" i problemerne. Forskellen er derimod, hvorvidt der er en positiv retning i udviklingen, og i hvor høj grad forældrene selv oplever sig som aktører i forhold til dette.

Nogle af dem, der enten forlod gruppen eller som havde en mere ustabil tilknytning til den, har følelsesmæssigt og/eller fornuftsmæssigt ikke accepteret anbringelsen. Centralt i den del disse forældres fortællinger står, hvordan det at have børnene på besøg får dem til at blomstre op og giver livet mening for dem – og omvendt tomheden, når børnene skal afsted igen.

Heroverfor fortæller de tre faste om, hvordan de på mange måder også (omend ikke nødvendigvis kun) ser det som en lettelse og en mulighed for dem selv, for at have et eget liv, for egen udvikling såvel som for deres børns udvikling, at deres børn er i pleje. Her er det mere tabuiseringen og omgivelsernes fordømmelse af denne livssituation, der narrativiseres som et problem.

Igen bliver det interessante spørgsmål, hvad der er årsag, og hvad der er virkning. Og igen kan denne evaluering kun antyde et svar, som bliver et både og (jvf. note 3). På den ene side er det meget sandsynligt, at der gennem grupperprocesserne sker en bearbejdning af forholdet til anbringelsen, herunder at forældren finder støtte til at udfylde og finde mening i sin nye forældrerolle. På den anden side synes, som tidligere påpeget, netop oplevelsen af en igangværende positiv udvikling at være en forudsætning for at kunne få glæde af, og fastholde en stabil tilknytning til gruppen.

Behovet for alternative tilbud

Samlet peger resultaterne fra denne evaluering på, at nogle forældre kan have overordentlig meget glæde af at deltage i samtalegruppe. Imidlertid fremgik det også klart, at ikke alle forældre har haft det samme positive udbytte, og det er et faktum, at en stor del af forældrene ikke fik en stabil tilknytning til gruppen. Det kunne tyde på, at der måske er behov for supplerende tilbud.

Gennem analysen er det fremgået, at de forældre, der har forladt gruppen, eller som har haft en meget ustabil tilknytning til den, ofte i meget ringe grad er vant til at omgås andre mennesker og stort set intet eller meget begrænset socialt netværk har. Endvidere har det fremgået, at de oplever det som overvejende belastende at skulle tale om sig selv og egen historie – og at det netop for en del har været en væsentlig grund til at forlade gruppen. Samtidig taler de stort set allesammen også positivt om gruppen, og giver udtryk for en ærgelse over, at det ikke kom til at fungere for dem.

Endelig blev det gennem analysen påpeget, at også kampe om normalitet har været en del af gruppelevet, og at "taberne" af disse kampe har valgt at forlade gruppen. Der er ingen grund til at antage, at sådanne kampe er begrundet i gruppeprocesserne. Snarere må de henføres til forældrenes oplevelse af omverdenens fordømmelse af dem i andre sammenhænge. Det vil sige, de må forstås som samfundsmæssigt forankret, og slår så, så at sige, ind i gruppen på en næsten usynlig, men meget effektiv måde.

Når det bliver så effektivt, selvom det synes næsten umærkeligt er det for det første begrundet i, at desto tættere man kommer på hinanden, og desto mere man har forventet, "at vi er af samme slags og forstår hinanden", desto mere sårbar er man i forhold fordømmelse og distancering. For det andet handler det om, at normalitetsoplevelsen for disse forældre allerede i forvejen er sårbar: De er vant til at skulle kæmpe for deres normalitet og til at være på vagt overfor et hvert angreb på denne.

Alt dette kunne pege på, at der også kunne være behov for mere "uforpligtende" tilbud, eksempelvis i form af et sted for, og en fristende anledning til at møde andre. Det vil sige et værested, som i heldigste fald kunne have potentiale for at bryde den destruktive sociale isolation, som en del af forældrene befinder sig i. En sådan sammenhæng kunne endvidere danne ramme for en to-mandssnak, som del af de forældre, der har forladt gruppen, eller som har haft en meget ustabil tilknytning til den, selv mener, at de bedre ville kunne klare, end at sidde i en gruppesammenhæng og "krænge sit liv ud".

Endvidere efterspørger mange af forældrene et sted, hvor man mere uforpligtende kan få oplysninger, råd og vejledning med hensyn til rettigheder, forvaltningspraksisser, forældrelandsforeningen etc. Det kunne være i form af en sådan intro-mappe "til livet som forældre til anbragte børn", som de tre faste gruppedeltagere har talt om at lave. Eller det kunne være i form af temaorienterede møder eller en åben rådgivning, eventuelt i forbindelse med et værested.

Enkelte af forældrene tvivler på, om de ville kunne overskue at gøre brug af sådanne tilbud. De vil i stedet foretrække at få en personlig støtteperson, der både kan udgøre

en social kontakt i deres liv, og som kan varetage deres interesser og hjælpe dem med at få styr på forskellige spørgsmål.

Sammenfattende peger denne evaluering på, at samtalegruppen er et godt og perspektivrigt – i forstanden empowermentbefordrende og livskvalitetsberigende – tilbud til nogle forældre. Imidlertid peger den samtidig på, at andre forældre står i så massige problemer, at gruppen så at sige er for ambitiøst et tilbud for disse forældre. Tilbuddet om samtalegruppe bør derfor ideelt set suppleres af mindre ambitiøse tilbud i form af eksempelvis væresteder, åbne rådgivning etc., og i nogle tilfælde individuel støtte.